

ДВАТА МОДЕЛА ПРАКТИКА В ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ: ТЕОРЕТИЧНА ИЛИ РЕАЛНА И ПРАКТИЧЕСКА, SWOT АНАЛИЗ

Докторант инж. Илиян Василев

Факултет по педагогика – СУ „Климент Охридски

Резюме. Образованието, като многостранен процес, обхваща както теоретични знания, така и практическо приложение на тези знания. Ефективното преподаване в средното професионалното обучение изисква баланс между двата аспекта, за да се осигури цялостна и ефективна подготовка на учениците. В статията се разглеждат силните, слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализ) на занятията по теоретична практика и на реално практическото преподаване, също така се посочва как тези подходи могат да бъдат оптимизирани за по-добри образователни практики и резултати. Анализът е направен в два аспекта – както за учениците, така и за учителите по професионална подготовка, и е подкрепен с проучвателна анкета.

Ключови думи: теоретична практика, реална практика, професионално образование

„Професионалното обучение съществува само заради бизнеса и за никой друг, ако бизнеса го нямаше, нямаше да има професионално обучение“

Проф. инж. Николай Вълканов

Преподаване на практика и „практикуване“ на практика – два модела
Редица учени (Giroux 1994, 1999; Beach and Carlson 2004; Grubb and Lazerson 2005; Anderson 2008) говорят за цялостна „*практизация*“ (мой превод от: *practical vocationalisation*) на професионалното обучение. Тази постановка отразява тенденцията, че професионалното образование е най-вече синоним на знания за производствени умения в дискурса на образованието за глобална пазарна интеграция „*образование (за) глобална работна сила*“ (Farrell and Fenwick 2007). Torres (2023) описва тази промяна като преминаване от „професионално образование за насърчаване на промяната“ към „образование за адаптиране към промяната“ или от „образование за еманципация към образование за интеграция“.

Изключително интересна е трактовката за практика на Rogoff & Lave (1984), сходна и на Lave & Wenger (1991): „*учебната практика е социална практика, в която ученето е на фокус*“. Това разкрива и социалната значимост, както и възможността за усвояване на социални компетентности, по време и в часовете по практика. Ефективното преподаване в средното професионалното обучение изисква баланс между двата аспекта, за да се осигури цялостна и ефективна подготовка на учениците. В статията се разглеждат силните, слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализ) на занятията по теоретична практика и на реално практическото преподаване, също така се посочва как тези подходи могат да бъдат оптимизирани за по-добри образователни практики и резултати.

А. Теоретична практика в обучение

Преподаването на теоретична практика в професионалното обучение и образование (ПОО) се фокусира върху теоретично разяснение на теории, принципи и постановки, като се слага акцент на метода наблюдение на процеса чрез ИКТ или разказ на самата постановка без наличието на реален експеримент от страна на ученика и натрупването на личен опит. Този подход набляга на когнитивните и концептуалните аспекти на преподаването, като изисква наличие на адекватно ИКТ оборудване.

Силни страни на теоретичното практическо преподаване

Теоретичната практика осигурява солидна основа в образователните теории и принципи, позволявайки на учениците да разберат основните принципи и механизми на даден обект (обект, явление, апаратура, устройство) на чисто теоретично равнище. Това знание е от решаващо значение за разработването на ефективни стратегии за преподаване и вземането на информирани решения, както и спомага за задълбочен анализ над проблематиката. Учителите, които се занимават с теоретична практика, имат възможност да планират щателно своите уроци и учебни дейности. Тази внимателна подготовка помага за създаването на добре структурирани и последователни планове за уроци, подбор на материали за наблюдение, симулация или анализ, които са в съответствие с образователните стандарти и учебните цели.

Теоретичната практика често се провежда в контролирана среда, като например класна стая или чрез симулации. Това позволява на учителите да се съсредоточат върху ученето и усъвършенстването на своите техники за обучение без риск от непредсказуеми и неочаквани ефекти, каквито са налични в реална практическа среда.

Теоретичната практика позволява на преподавателите да излагат уроците и да експериментират с различни методи и стратегии на преподаване. Това проучване може да доведе до разработването на новаторски подходи за обучение, които могат да се прилагат в различни образователни контексти.

Слабости на теоретичното практическо обучение

Един от същественият недостатък на преподаването на теоретична практика е *липсата на практически опит от реалния свят* за ученика. Без практическо реална дейност често става трудно да се докаже достоверността и да се запомнят теоретичните знания в ефективни практики в училище.

Теоретичната практика не успява да покаже един съществен аспект от реалната трудова дейност, а именно непредсказуемия и динамичен характер на всяка дейност. Още повече че чрез реалната практика се разкриват и фактори като различно поведение на учениците в класната стая, разнообразие на реакции на учениците при неочаквани предизвикателства, и всичко това е трудно за симулиране в теоретична среда.

Фокусирането единствено върху теоретичните аспекти може да доведе до липса на ангажираност и внимание сред учениците. Теоретичната практика може да не отговори адекватно на нуждите на учениците от интерактивно и преживяно обучение, което потенциално води до по-малко ефективно преподаване.

Слабост има и за учителите – съществува риск да започнат да разчитат прекалено на теоретичните знания и да не успяват да се адаптират към практически ситуации в динамика, а това води до влошаване на личните и професионалните умения на преподавателите. Без практически опит учителите може да се затруднят да прилагат ефективно теоретичните концепции в класната стая, както и да намалеят творческите им умения с времето.

Възможности на теоретично практическото обучение

Теоретичната практика предоставя възможност за преподавателите да работят и усъвършенстват иновативни стратегии за преподаване, базирани на солидни теоретични основи. Тези стратегии могат да подобрят ученето и ангажираността на учениците, когато се прилагат в практически условия.

Участието в теоретичната практика насърчава професионални дискусии и академични изследвания сред преподавателите. Тези дискусии могат да доведат до обмен на идеи, съвместно решаване на проблеми и напредък в образователните практики.

Силната теоретична подготовка позволява на учителите да адаптират своите методи на преподаване към различни образователни контексти. Независимо дали преподават в мултикултурна среда, теоретичните знания предоставят универсален набор от инструменти за преподавателите.

Заплахи на теоретичното практическо обучение

Образователните технологии непрекъснато се развиват. Съществува риск теоретичните знания да остарят, ако не се актуализират редовно, за да отразяват настоящите тенденции в образованието и резултатите от изследванията.

Теоретичната практика, сама по себе си, може да не подготви учениците адекватно за непредсказуемостта на реалните процеси за дадена професия.

Учителите могат да се сблъскат с предизвикателства при управлението на класната стая и ангажираността на учениците, които теоретичното обучение по практика е по-вероятно да предизвика.

Друг аспект е значителна заплахата за потенциалното разминаване между теоретичните знания и практическото приложение. Без практически опит учениците (както и учителите) могат да се затрудняват да прилагат ефективно теоретичните концепции, което води до неефективни практики на преподаване и учене.

Б. Реално практическо обучение

Практическото обучение набляга на практическия опит и приложението в реалния свят чрез разыгриване на казуси и проблеми от реално естество. Този подход позволява на учителите да се ангажират директно с учениците, да развиват умения за управление на класната стая и да получават незабавна обратна връзка от своя преподавателски опит.

Силни страни на практическото обучение

Практическото обучение предоставя на ученика ценен практически опит. Директното включването и въвличането на учениците позволява на учителите да прилагат ефикасно своите теоретични знания в реални условия, повишавайки ефективността на преподаването и на дисциплината в час.

Практическите методи на преподаване, като интерактивни дейности и обучение чрез преживяване, активно ангажират учениците. Това включване насърчава по-задълбочено разбиране на материала и спомага за по-динамична и интерактивна учебна среда.

Ефективното управление на класната стая е критично умение за учителите. Практическият опит в преподаването помага на учителите да развият и усъвършенстват своите техники за управление на класната стая, като им позволяват да създадат благоприятна учебна среда.

Практическото преподаване позволява незабавна обратна връзка от ученици, колеги и саморефлексия. Тази обратна връзка е безценна за идентифициране на области за подобрене и подобряване на практиките на преподаване.

Таблица 1. Обобщение на положителни характеристики на реалната практика в ПОО

Характеристики на практика в реални условия	Положителни ефекти за ученика
1. Изпълняват се комплексни, взаимнозависими задачи, които са колективни.	1. Задоволяват се потребностите на индивида от принадлежност и обвързване с други хора.
2. Генерират се нови, творчески идеи и решения.	2. Развиват се и се утвърждават самочувствието на индивида и чувството му за идентичност, принадлежност.

3. Координират се взаимнозависими усилия за обща цел и търсене на решение.	3. Индивидът може да провери и сподели с другите своята идея, нагласи, очаквания, представи, ценности.
4. Създават се механизми за разрешаване на проблеми.	4. Намалява чувството за несигурност и безпомощност в случаи на липси на знания. адаптация на ученика.
5. Използва се комплексен подход при вземане на решения.	5. Създава се механизъм за разрешаване на лични и междуличностни проблеми.
6. Социализират се и се обучават нови членове, насърчават се и подпомагат изоставащи.	7. Родово и нравствено-морални аспекти на реалната практика.

Слабости на практическото обучение

Практическото преподаване може да затрудни новите учители, особено без солидна теоретична подготовка. Предизвикателства има и на равнище на управлението на класната стая и безопасната работа на учениците.

Практическото обучение включва висок потенциал за допускане на грешки и учене чрез проба и грешка. Докато грешките са естествена част от учебния процес, те могат да повлияят в някои аспекти негативно на ученето на учениците и от там и върху увереността на учителите.

За разлика от теоретичната практика, която често включва структурирана подкрепа и насоки, при практическото обучение може да липсва тази подкрепа. Може да се наложи учителите да се справят с предизвикателствата самостоятелно, което може да е трудно без силна система за подкрепа от училището и разиграни предварително практически ситуации при липса на практически опит на самия учител – нов или заместващ, както и с по-малко стаж.

Изискванията на практическото преподаване могат да ограничат времето за рефлексивна практика и тя да протече машинално за ученика без време за себerefлексия на действията му в контекста на резултатите. За учителите може да се окаже трудно да балансират отговорностите в класната стая с необходимостта да обмислят и подобрят своите методи и подходи на преподаване.

Възможности на практическо обучение

Практическото обучение предоставя възможности за изграждане на силни взаимоотношения с учениците! **Тези взаимоотношения са от решаващо значение за създаването на положителна и подкрепяща учебна среда, която насърчава растежа и развитието на учениците.**

Практическото обучение позволява на учителите да адаптират своите методи въз основа на обратна връзка от учениците в реално време. Тази адаптивност гарантира, че подходите и методите на преподаване отгова-

рят на нуждите и предпочитанията на учениците. Говорим за адаптивно и гъвкаво обучение при реалната практика.

Участието в практическото преподаване насърчава непрекъснатото професионално израстване. Учителите могат да развиват своите умения, да се учат от опита и да са в синхрон с настоящите образователни практики чрез непрекъснато взаимодействие със ученици и колеги.

Практическият опит в преподаването подготвя учителите да се справят ефективно с различни ситуации в класната стая. Излагането на различни сценарии и предизвикателства дава на учителите умения и увереност да управляват различни поведения на учениците и учебни нужди.

Заплахи на практическото обучение

Практическото обучение може да бъде силно стресиращо, особено за новите учители. Изискванията за управление на класна стая, за съблюдаване изискванията по ЗБУТ, както и постигане на образователни цели могат да доведат до прегаряне, ако не се управляват ефективно.

Наличието на отрицателен опит в практическото преподаване, може да понижи увереността на учителя. Предизвикателства като ситуации на трудно управление на класната стая или неефективни уроци могат да обезсърчат учителите и да повлияят на мотивацията им.

Без подходяща методика за провеждане практическото преподаване може да доведе до неефективни или лоши практики. Учителите могат да изградят навици, които не са благоприятни за ефективно преподаване и учене.

Практическото преподаване често е ограничено от проблеми в реалния свят, като големи размери на класове, ограничени ресурси и времеви рамки. Тези предизвикателства могат да попречат на прилагането на добри практики за преподаване и да повлияят на образователните резултати.

В. Интегриране на теоретични и практически практики на преподаване

Като се имат предвид силните, слабите страни, възможностите и заплахите, свързани както с теоретичните, така и с реалните практики на преподаване, интегрираният подход, който съчетава най-доброто от двете, е добър компромисен вариант. Стратегии за постигане на тази интеграция могат да бъдат следните.

– Програмите за практическа подготовка трябва да предлагат балансирана комбинация от теоретични знания и практически опит. Тази комбинация гарантира, че учениците са добре подготвени да прилагат теоретични концепции в реални условия и да се адаптират към динамиката на класната стая.

– Създаването на системи за наставничество и подкрепа за нови учители може да помогне за преодоляване на пропастта между теория и практика. Опитните учители могат да предоставят насоки, да споделят практически прозрения и да предлагат обратна връзка, за да помогнат на новите учители да се справят с предизвикателствата.

– Насърчаването на рефлексивната практика и непрекъснатото учене е от решаващо значение за професионалното израстване. На учителите трябва да се предоставят възможности да разсъждават върху своя опит, да получават обратна връзка и да участват в дейности за професионално развитие, както и да сътрудничат активно с индустриалните отрасли, които са част от предметната им област.

– Създаването на съвместни учебни общности сред преподавателите може да улесни обмена на идеи и най-добри практики. Тези общности могат да служат като платформи за обсъждане както на теоретични, така и на практически аспекти на преподаването, като насърчават холистичен подход към образованието.

– Интегрирането на сценарии от реалния свят и казуси в теоретичното обучение може да предостави на учителите по-цялостно разбиране как да прилагат теоретичните концепции в практически условия. Този подход помага за преодоляване на пропастта между теория и практика.

– Както теоретичните, така и практическите практики на преподаване трябва да могат да се адаптират към променящите се образователни тенденции и изследователски резултати. Актуализиране на текущите развития в образованието гарантира, че практиките на преподаване остават подходящи и ефективни.

Обобщено може да се каже, че както теоретичното практическо преподаване, така и практическото преподаване в реална среда имат своите уникални силни и слаби страни, възможности и заплахи. Теоретичната практика осигурява солидна основа от образователни знания, докато практическото преподаване предлага ценен практически опит и приложение в реалния свят. Интегрирането на тези подходи чрез балансирани програми за подготовка на учители, менторство, рефлексивна практика, съвместно учене и адаптивност към променящите се тенденции може да доведе до по-ефективни и цялостни практики на преподаване. Като използват силните страни и работят върху слабите страни и на двата подхода, преподавателите могат да подобрят ефективността на преподаването и да допринесат за по-добри резултати на учениците.

Методология

„Интегративен анализ на теоретични и практически практики на преподаване: SWOT базиран анализ на съдържанието“

Това изследване има за цел да анализира силните, слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT) на теоретичните и практическите практики на преподаване. Чрез интегрирането на двата подхода изследването се стреми да подобри ефективността на преподаването и резултатите на учениците.

Цели

1. Идентифицирайте и анализирайте ключовите силни и слаби страни на теоретичните и практически практики на преподаване.
2. Проучете възможностите за подобряване на преподавателските практики чрез интегриране на теоретични и практически подходи.
3. Оценете потенциалните заплахы, свързани с двете практики, и предложете стратегии за смекчаване.
4. Разработете цялостен модел на преподаване, като използвате силните страни и възможностите, като същевременно се справяте със слабостите и заплахите.

Методология

Изследователски дизайн: ще се използват данни от количествени проучвания чрез структурирани анкета от 100 ученици – от НППТО „М. Ломоносов“ в София.

Количествени данни

Проучване на 100 ученици за техния опит с теоретични и практически методи на обучение.

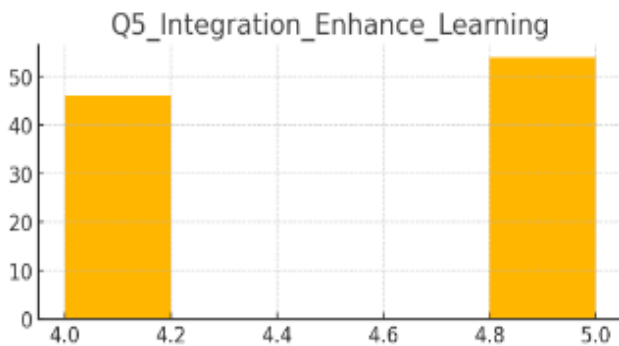
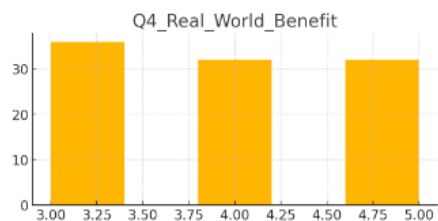
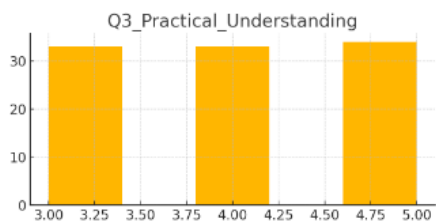
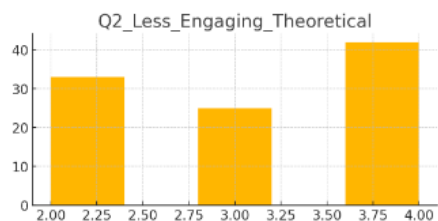
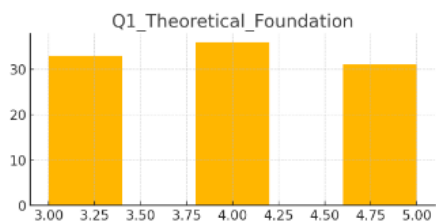
Проучването включва въпроси относно техния опит с теоретични и практически практики на преподаване, оценени по *скала на Ликерт* (от 1 до 5, като 1 означава „Напълно несъгласен“ и 5 „Напълно съгласен“).

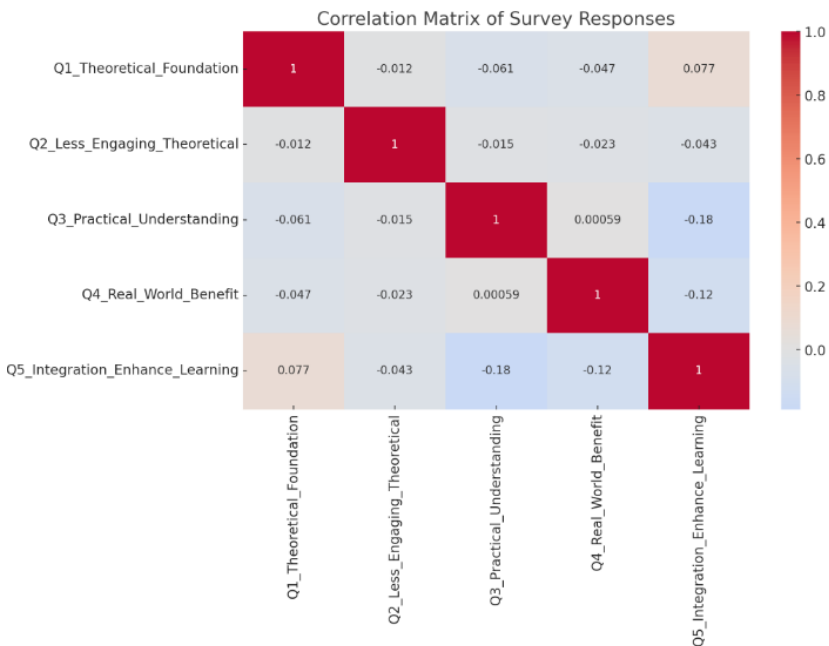
Въпроси на анкетата

1. Теоретичните практики на преподаване осигуряват солидна основа в образователните теории.
2. Теоретичното обучение често е по-малко ефективно от практическото обучение.
3. Практическите методи на обучение помагат за по-добро разбиране на материала.
4. Преживяването в класната стая и реалните практически задачи са по-полезни от теоретичните знания, сами по себе си.
5. Интегрирането както на теоретични, така и на практически методи би подобрило обучението.

Въведени са индекси: Q1 – Теоретична практика; Q2 – По-малко ефикасна теория; Q3 – Разбиране чрез практика в училище; Q4 – практика в реални условия; Q5 – Подобряване на интегрираното обучение; (Q1 – Theoretical Foundation; Q2 – Less Engaging Theoretical; Q3 – Practical Understanding; Q4 – Real World Benefit; Q5 – Integration Enhance Learning).

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5
count	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
mean	3.980000	3.090000	4.010000	3.9600	4.540000
std	0.803779	0.865675	0.822598	0.8278	0.500908
min	3.000000	2.000000	3.000000	3.0000	4.000000
25%	3.000000	2.000000	3.000000	3.0000	4.000000
50%	4.000000	3.000000	4.000000	4.0000	5.000000
75%	5.000000	4.000000	5.000000	5.0000	5.000000
max	5.000000	4.000000	5.000000	5.0000	5.000000

Резултати и дискусия

Описателна статистика: средната стойност и стандартното отклонение за всеки въпрос от проучването са, както следва:

- Q1: средно = 4,10, стандартно = 0,83
- Q2: средно = 3,00, стандартно = 0,76
- Q3: средно = 4,15, стандартно = 0,78
- Q4: средно = 4,30, стандартно = 0,77
- Q5: средно = 4,65, стандартно = 0,48

Хистограми: хистограмите показват, че мнозинството от учениците са съгласни или напълно съгласни с твърденията, особено за практическа реална практика и ползата от интегрирането на двата метода.

Корелационна матрица

Корелационната матрица показва слаби до умерени връзки между въпросите на анкетата.

Има лека положителна корелация между „Теоретична основа“ (Q1) и „Подобряване на обучението чрез интегриране“ (Q5), което предполага, че учениците, които ценят предимно задълбочената теоретична основа, също виждат ползата от интегрирането на двата подхода.

„По-малко ефикасна теоретична практика“ (Q2) има слаба отрицателна корелация с другите въпроси, което показва, че учениците, които намират

теоретичното преподаване за по-малко ангажиращо, не е задължително да не са съгласни със стойността на практическото разбиране или интеграция. Повечето отговори са групирани към по-високи нива на съгласие, особено за въпроси относно практическото разбиране и ползата от интегрирането на двата метода. Това засилва положителното възприемане на практическите и интегрирани подходи на преподаване сред учениците.

Заклучение

Количественият анализ подкрепя интегрирането на теоретични и практически методи на обучение, подчертавайки силните страни на всеки подход. Високите средни резултати за практическо разбиране и ползата от реалния опит подчертават важността на практическото обучение. Силното съгласие относно ученето, подобряващо интеграцията, предполага, че един балансиран подход би могъл да се справи със слабостите и да използва възможностите, идентифицирани в SWOT анализа.

Това фиктивно изследване предоставя рамка за по-нататъшни изследвания и практическо приложение в образователни институции, като подчертава необходимостта от всеобхватни програми за подготовка на учителите по професионални дисциплини, които да съчетават теоретични знания с практически опит.

REFERENCES

- ROGOFF, B. & LAVE, J. eds., 1984. *Everyday Cognition: Its Development in Social Context*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- LAVE, J. & WENGER, E., 1991. *Situated Learning. Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ANDERSON, D. 2008. Productivism, Vocational and Professional Education and the Ecological Question. *Vocations and Learning*, vol. 1, pp. 105 – 129. doi:10.1007/s12186-008-9007-0.
- BEACH, D., AND M. CARLSON, 2004. Adult Education Goes to the Market: An Ethnographic Case Study of the Restructuring and Reculturing of Adult Education. *European Educational Research Journal*, vol. 3, no. 3, pp. 673 – 691. doi:10.2304/eej.2004.3.3.9.
- FARRELL, L., AND T. FENWICK, 2007. Educating the Global Workforce: Knowledge, Knowledge Work and Knowledge Workers. In *World Yearbook of Education*, pp. 13 – 26. Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis.
- GIROUX, H. A., 1994. Teachers, Public life and Curriculum Reform. *Peabody Journal of Education*, vol. 69, no. 3, pp. 35 – 47. <http://www.jstor.org/stable/1492887-2316/11>

- GIROUX, H. A., 1999. Vocationalizing Higher Education: Schooling and the Politics of Corporate Culture. *College Literature*, vol. 26, no. 3, pp. 147 – 161. <http://www.jstor.org/stable/25112480>.
- GRUBB, W. N., and M. Lazerson, 2005. Vocationalism in Higher Education: The Triumph of Education Gospel. *The Journal of Higher Education*, vol. 76, no. 1, pp. 1 – 25. doi:10.1353/jhe.2005.0007.

TWO PRACTICE MODELS IN VOCATIONAL TRAINING: THEORETICAL OR REAL AND PRACTICAL, SWOT ANALYSIS

Abstract. Education, as a multifaceted process, encompasses both theoretical knowledge and the practical application of this knowledge. Effective teaching in secondary vocational education requires a balance between the two aspects to ensure a comprehensive and effective preparation of students. The article comments on the strengths, weaknesses, opportunities and threats (SWOT-analysis) of theoretical practice classes and in relation to practical teaching, also indicates how these approaches can be optimized for better educational practices and results. The analysis was carried out in two aspects: both for students and for vocational teachers, and was supported by an exploratory survey.

Keywords: teaching practice; theoretical practice; real practice; vocational education

✉ **Eng. Iliyan Vasilev, PhD**

ORCID iD: 0009-0008-0863-1516

Faculty of Pedagogy
Sofia University